

Don Hertzfeldt

Matevž Jerman

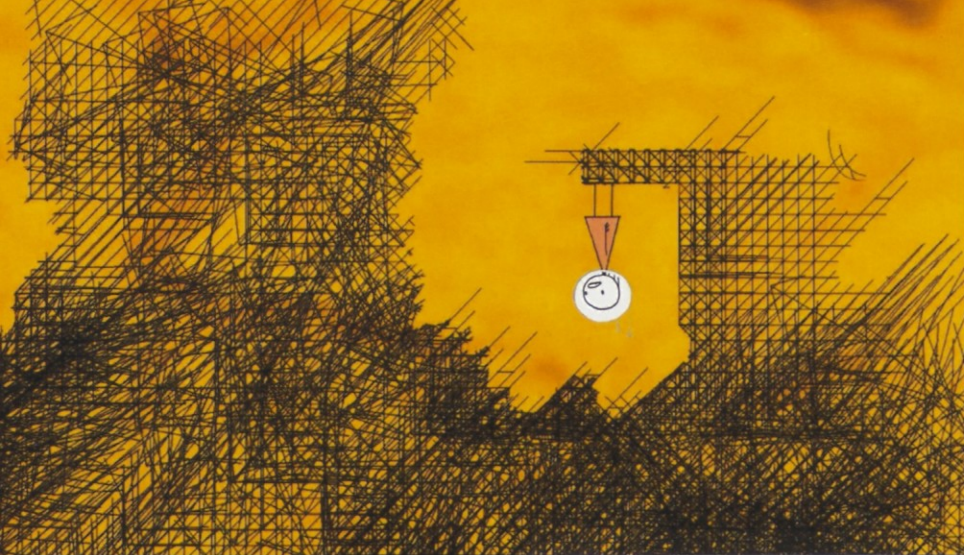
Svet jutrišnjega dne – danes!

Ko je Jean-Luc Godard decembra 1958 kratki film neslavno označil za nečisto, celo antifilmsko formo, češ da si ne vzame in ne dovoljuje časa za razmislek, na žalost še ni videl **Sveta jutrišnjega dne** (The World of Tomorrow, 2015). Filma, ki v šestnajstih minutah naniza in razvije več idej, kot bi jih lahko sprosil redkokateri skupek celovečercov. In omenjeni naslov pogosto naletimo tudi ob pregledu raznorodnih lestvic najboljših filmov preteklega leta, kar samo po sebi ne bi bilo nič nenavadnega, če ne bi šlo za animacijo, ki je za nameček še kratkometražna. Obe omenjeni formi, v smislu pozornosti in obravnave sicer neupravičeno spregledani, pregovorno capljata za igranimi celovečerci –

nekoliko absurdno, saj bi si glede na splošno konzumacijo video vsebin lahko brez težav predstavljali, da živimo v dobi kratkometražcev. Parafraza posrečenega internetnega citata pa gre nekako tako: večina filmskih režiserjev želi snemati celovečerce, zato ker večina filmskih režiserjev ni Don Hertzfeldt.

Hertzfeldt – dobitnik oskarja in rekordnih dveh velikih nagrad žirije v Sundanceu, celoviti samovznikli auteur, pionir vir(tu)alne dobe, ki velja za superzvezdnika animacije in uživa kulturni sloves tako med poznavalskim kakor laičnim internetnim občestvom – se je pred kratkim odločil, da ne bo več izgubljal časa, in zdi se, da vstopa v novo fazo svoje ustvarjalne poti.

Slednjo lahko na tej točki razdelimo na tri poglavja. Za izjemno plodovito in že v izhodišču odmevno velja zgodnje obdobje, zaznamovano s številnimi ročno narisanimi animiranimi geji, v katerih je prekipevalo od črnega straniščenega humorja absurda, cinefskih pomežikov (**Bilijev balon** [Billy's Balloon], 1998), krvavečih anusov, nesrečnih romantičnih aspiracij, primesi mokumentarca (**Ah l'amour**, 1995 in **Lily in Jim** [Lily and Jim], 1997), postmoderno-enciklopedičnih žanrskih preigravanj (**Žanr** [Genre], 1996) ter domala anarhističnih in huronskih parodičnih napadov na tržno televizijsko oglaševanje (z oskarjem nagrajeni **Neizbrani** [Rejected], 2000). Njegovi liki, paličasto karikirani stripovski možički na belih

ozadjih, pa so morda prav zavoljo svoje minimalistične preprostosti uspeli pretrpeti vse silovite vdore komičnega psihofizičnega nasilja, do gledalca pa prenesli presenetljivo kompleksna čustva. To kvaliteto Hertzfeldtovih pripovedi je na popolnoma novo in poglobljeno raven ponoslo v obdobju, ki ga je zaznamovala zlasti slavna trilogija **Kakšen lep dan** (It's Such a Beautiful Day, 2006–2012) in jo je vsebinsko napovedal že z **Bistvom življenja** (The Meaning of Life, 2005). Od tu dalje se animacija formalno znotraj istih kadrov začneja enakomerno plemeniti in prepletati z vdori domačih posnetkov na 16-mm traku ter z elementi eksperimentalnega filma v maniri Stana Brakhagea ali Petra Tscherkasskega. Podobno se v pripovedi do tedaj prevladujoči humoristični elementi začno enakomerno prepletati z mestoma še zmeraj ciničnimi, mestoma pa vse bolj presunljivimi eksencialističnimi kontemplacijami o banalnih in absurdnih razsežnostih vsakdanjega življenja.

Svet jutrišnjega dne je po svoje sinteza Hertzfeldtovega opusa, vsaj v enem bistvenem aspektu pa tudi prelomnica v njegovi karieri. Tri leta po koncu znamenitega triptiha namreč prvič in na veliko presenečenja zavije v sfero digitalne animacije, s katero prelamlja svojo dotedanjo zaprisego analognemu *modus operandi*, kakor sam pravi, predvsem zavoljo hitrejšega tempa ustvarjanja. Pri preteklih delih je vsak posamezni filmski projekt terjal dolge mesece, navadno pa kar leta skrbnega in,

značilno za tako celovitega avtorja, do potankosti premišljenega dela. Digitalni pristop mu poleg hitrejšega animiranja odpira tudi nove ustvarjalne možnosti, kar zelo nazorno demonstrira posrečena uporaba napredne flash animacije, s katero Hertzfeldt uspešno nadgrajuje še en trend svojega ustvarjanja iz zadnjega desetletja – vedno bolj zgoščene, v svoji preprostosti razkošno in brez izjeme hipnotično očarljive vizualizacije. Čeprav so te v službi pripovedi, lahko skoraj vsak prizor resonira kot dovršena grafična ilustracija zase. Če je na začetku njegov preprosti stripovski slog odseval DIY filozofijo in MTV-jevsko estetiko devetdesetih, in če se je nato z uporabo elementov 16-mm in 8-mm kamere premaknil krepko v polje eksperimentalnega filma ter v najboljšem možnem smislu vključil milenijsko fascinacijo nad retro estetiko, lahko zdaj trdimo, da z izčiščenimi abstraktnimi vzorci in monokromnimi barvnimi shemami protagoniste vizionarsko zasidra naravnost v polje najsodobnejših dizajnerskih zasnov naprednih programskih okolij. Z razlogom. Njegova družba prihodnosti je namreč umeščena štiristo let v prihodnost. V »outranet«, postinternetno socialno omrežje, vsesplošno obdajajoč nevrološki simulaker, sestavljen iz misli in idej. Pred njegovimi s preteklostjo in nostalgijo obsedenimi bebalci, ki letargično stremijo k nenehni regeneraciji, pa se izrisuje vse bližji konec sveta. Zveni znano?

»Ponosna sem na svojo žalost, ker zaradi nje vem, da sem živa.«

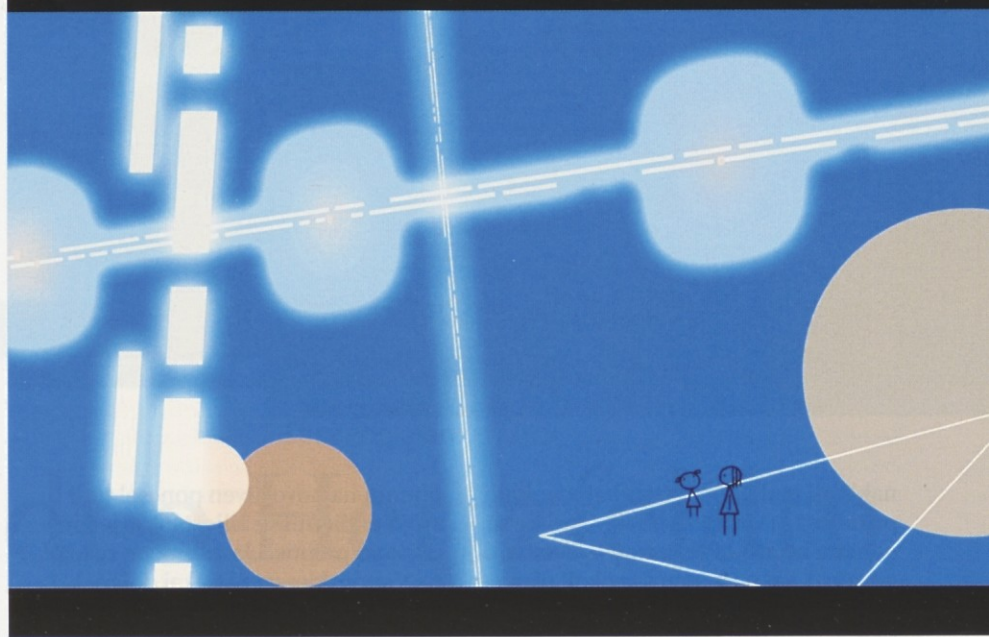
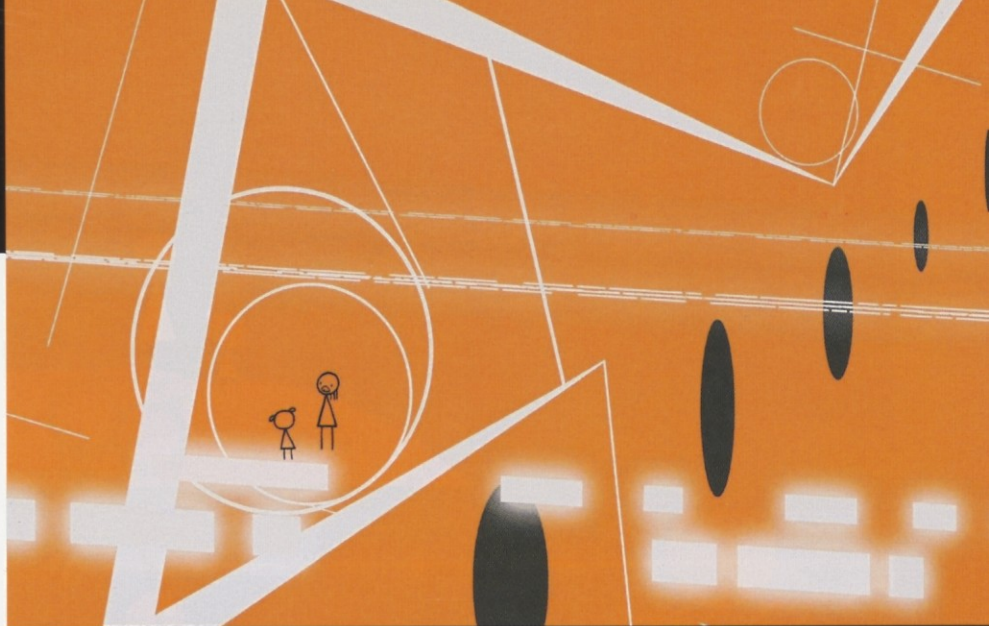
EMILY PRIME

Prvo sekvenco *Sveta jutrišnjega dne* odpre preprost črno-beli kader videofona, ki na prvi pogled hudomušno asociira na nekaj popolnoma drugega in hkrati odzvanja Hertzfeldtove začetke. Nato priskaklja triletna Emily, se oglasi na klic in naslednji trenutek zaslon zapolni kaotična zmes barvitih kompozicij linij, krivulj, vzorcev in simbolov, navidezno preveč naprednih, da bi jih človeški možgani iz 21. stoletja lahko smiselno razdelali. Deklico klic teleportira na drugo stran linije, kjer jo v prihodnosti pričaka Emily Prime, njena odrasla, štiristo let starejša inačica. Ta jo popelje na digitalno ekskurzijo skozi stoletja, ki prihajajo, in skozi življenje, ki ga bo živela. Človeštvo bo odkrilo časovni stroj, pa tudi možnost kloniranja kot pot do večnega življenja; ko na vsakih nekaj desetletij telo opeša, um in spomine plačljivo sposobnega posameznika naložijo v zdravo klonirano telo izvirnika, v katerem um živi dalje. Stranski učinki so zanemarljivi, z vsakim kloniranjem se tu in tam, kakor z vsakim digitalnim presnavljanjem, pač izgubi nekaj podatkov. Vsak naslednji klon tako ostane brez katerega od spominov ali kakšnih drugih osnovnih fragmentov, ki gradijo človeško osebnost. Življenje, ki ga je živela zdaj že sumljivo razčlovečena Emily Prime, je bilo dolgo in osamljeno, a ne brez ljubezni. Kot nadzornica rudarskih robotov na Luni se je nekoč zaljubila v samotni kamen, čez nekaj stoletij pa se ji je srce ogrelo za moža, čigar izvirnik je bil razstavni muzejski eksponat. Po njegovi smrti je odprla galerijo anonimnih spominov in zdaj osamljena pričakuje napovedani konec sveta. V večnost pa od male Emily želi odnesti zgolj impresijo, dolgo izgubljeni, motni spomin na kratek sprehod v sončnem popoldnevu, ki ga je nekoč v otroštvu preživela z roko v roki z mamo.

Svet prihodnosti je tako svet, v katerem postopoma, a vztrajno, blede vse. Čustva,

razmišljanje, sočutje, medosebni stiki in spomin. Je svet, v katerem ljudje opazujejo lastne spomine na zaslonih, ki jim omogočajo pogled v preteklost, a na njih vidijo le še sebe, kako strmijo v zaslon, na katerem strmijo v zaslon ... Nekateri, ki v muzeju opazujejo rast klona brez možganov, v njem najdejo edino uteho, morda edina uteha za gledalca pa je pristna in žareča prisotnost triletne Emily (mimogrede, navdihnila in sinhronizirala jo je Hertzfeldtova nečakinja), ki je protipol odsotni in razčlovečeni Emily Prime in jo v tradiciji znanstvene fantastike lahko morda beremo tudi kot inverzijo zvezdnega otroka in nove zavesti na koncu Kubrickove **Odiseje v vesolju** (2001: A Space Odyssey, 1968). Ta dualnost protagonistke hkrati razkriva dualno perspektivo avtorja v njegovem odnosu do sveta. Hertzfeldt, ki je s trilogijo *Kakšen lep dan* zaslovel kot eden najbolj pretanjenih opazovalcev vsakdanjega življenja z vsemi tesnobami, ki sodijo zraven, je tu šel še korak dlje, ponudil je širši vpogled v sfere družbenih realnosti 21. stoletja. Svojo interpretacijo in prognozo medčloveških odnosov ter našega odnosa do sveta v dobi digitalnih medijev in socialnih omrežij tako znova opremi z značilnim odmerkom morbidnosti in obešenjaškega humorja. Ganljivost razpleta pa je vsemu navkljub znova silovita in neizbežno sladkogrenka.

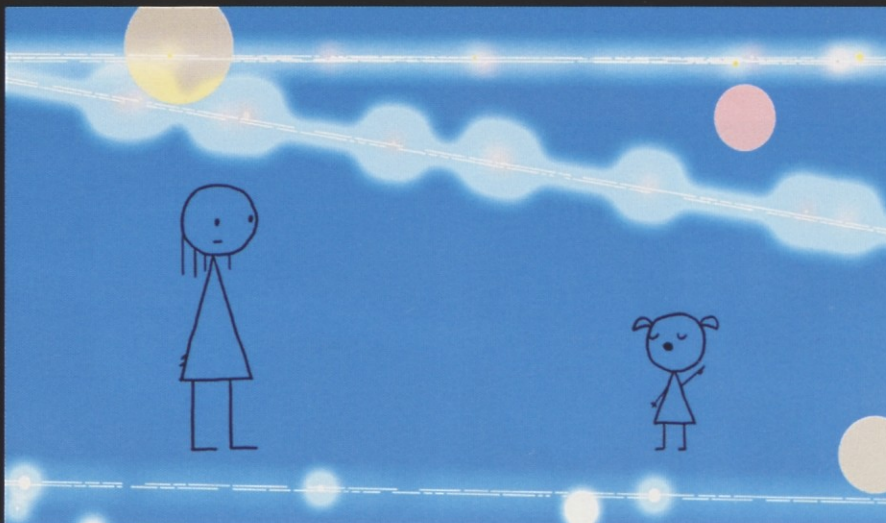
Vse, kar je iz trilogije *Kakšen lep dan* naredilo nepozabno izkušnjo, ki učinkuje kot vizualni esej na nevarnem halucinogenem tripu, hipnotična poezija, cepljena s surovo preprosto eksperimentalno animacijo, ki drvi hitreje od dinamične spremljevalne glasovne naracije in iz katere brstijo izjemno tempirani eklektični gegi in vrhunski absurdistični humor – četudi mestoma delujoč kot kolaž naključno raztresenih domislic –, vse to in še več zaznamuje tudi *Svet jutrišnjega dne*. Le da je Hertzfeldtu tokrat uspelo vse raznolike in prav tako eklektične ideje

brezhibno združiti v homogeno, a še zmeraj vrtoglavo večplastno pripoved o celovitem svetu prihodnosti.

Tako stilistične kakor tematske paralele s Hertzfeldtovimi prejšnjimi kratkimi filmi, predvsem pa s trilogijo *Kakšen lep dan*, so na dlani in ni jih malo. Zаметke zamisli o kloniranju je moč najti že v nevrotičnih razmišljanjih protagonista Billa, ki ga fascinira dejstvo, da v sedmih letih v človeškem telesu odmorejo in se zamenjajo popolnoma vse celice in smo tako vsakih sedem let po sestavi popolnoma nov človek. Podobno kot protagonist Bill zaradi bolezni proti koncu zadnjega filma v trilogiji

začne pozabljati, kdo je, zakaj in kam pravzaprav gre, tako se v *Svetu jutrišnjega dne* kolektivna amnezija polasti ne samo Emily Prime, temveč kar večine človeštva. In tako kot Bill na koncu najde svojega dolgo odtujenega očeta, ki ga je zapustil ob rojstvu in je prav tako neprišteven, Emily Prime znova najde močno, skorajda eterično vez s svojo materjo. Koncept ponovnega stika protagonista s samim sabo skozi tako rekoč transcendentalno srečanje s stvarnikom lahko peljemo še nekoliko dlje, če se poigramo z idejo avtorja kot demiurga, kreatorja in samovoljnega gospodarja lastnega vesolja. V tem pogledu je Hertzfeldt krut, a pravičen bog stare zaveze, ki je Billyju

naklonil nadlogo rdečega balona, Billu pa milost in večno življenje. Slednje se nemara izkaže za še večje prekletstvo od smrti, saj na koncu vse okoli njega izgine, medtem ko je Bill obsojen na to, da obstane. Hertzfeldt je tudi tokrat za preučevanje obdelanih tem porabil vsaj toliko energije in časa, kot ju je vložil v izvedbo same animacije. Kakor je temeljito preučil številne možganske bolezni med pripravo scenarija za *Kakšen lep dan*, tako so detajlno preučeni in znanstveno podkrepljeni tudi številne ideje in filozofska vprašanja, ki jih odpira *Svet jutrišnjega dne*.

Hertzfeldt, znan tudi po tem, da odkrito prezira korporativno tržno logiko in deluje kot sam svoj producēt in distributer (preživljal se je tudi s prodajo različnih izdelkov, vezanih na svoja dela, in celo originalnih izrezkov filmskega traku), je s svojim zadnjim

filmom na novo raven ponesel tudi svojo podjetniško žilico. Prvič je film takoj po premieri lastnoročno naložil na Vimeo, kjer ga za nekaj dolarjev ponuja kot video na zahtevo (V.O.D.), s čimer popolnoma zaobide vsakršne posrednike in utečene distribucijske kanale. Prav gotovo pa je to karta, na katero lahko z gotovostjo takoj stavijo le velika avtorska imena z močno fanovsko bazo, a hkrati pristopa gotovo ne gre odmisлити kot alternative, ki bi avtorjem omogočila večjo avtonomijo onkraj diktata studiev.

Skratka, *Svet jutrišnjega dne* je v smislu lastne formalne in estetske zasnove, vsebinskih vprašanj, formata, produkcijskih in distribucijskih sredstev definitivno film prihodnosti. Je v vseh pogledih tudi koncizna nadgradnja Hertzfeldtovega pristopa in od gledalca terja (ter nagraduje) številne vnovične ogledе. Je šestnajstminutna

znanstvenofantastična epopeja, ustvarjena s pomočjo digitalne tehnologije, in je film o svetu, ki obstaja samo še digitalno. In ne nazadnje: je film umetnika, kronista svoje dobe, ki lahko duhovito nagovarja široke množice in ki na prihodnost in človeštvo zre s posmehljivim cinizmom. Obenem pa, potihom in skoraj nehote, na življenje in človeka nepopoljšljivo gleda z zaljubljenimi očmi.